

RISTO KUNELIUS

Uutinen, ympäristö ja arkijärki

Erään genren historiaa

Artikkelissa tarkastellaan uutiskerronnan kehitystä 1950-luvulta 1980-luvulle. Esimerkkiaineistona toimivat Helsingin Sanomien ympäristöä koskevat uutiset. Uutiskerronnan analyysi kytketään arkijärjen käsitteeseen, jota pyritään määrittämään journalismin tutkimuksen kannalta hedelmällisellä tavalla. Uutiskerronnan kehitystä tarkastellaan sen yleisölleen suuntaaman puhuttelun näkökulmasta.

■ Kirjoituksellani on kolmenlaisia tavoitteita. *Empiirisesti* se kuvaa uutisen kerronnallisen muodon kehitystä suomalaisessa sanomalehdessä 1950-luvulta 1990-luvulle. *Menetelmällisesti* juttu koettelee yhden uutisgenren kerronnallisuutta tarkastelevan erittelyidean käyttökelpoisuutta historiallisissa analyysissä. *Teoreettisemmalla* tasolla minua kiinnostaa yhden uutisen 'alagenren' — ympäristöuutisoinnin — erittelyn kautta yrittää pohtia uutisen lukijoilleen suuntaaman puhuttelun muutoksia, sitä, millaista yhteiskuntaa uutiset eri aikoina asettavat. Näitä kolmea pyrkimystä nivoo yhteen yritys määrittellä *arkijärjen* (common sense) käsitettä tavalla, joka tekisi siitä hedelmällisen journalismin tutkimuksessa.

Artikkelia varten olen käynyt läpi Suhosen (1992, 1994) Helsingin Sanomista omaa tutkimustaan varten keräämän aineiston vuosilta 1956-1989¹. Suhosen koko aineistosta poimin omaan erittelyyni kotimaansivujen ympäristöaiheiset uutiset. Eriteltäviä juttuja kertyi runsaat 1600. Kiinnostukseni pääpaino on uutisjournalismin yleisessä kehityksessä. Keskityminen 'yhden aiheen' uutisointiin tarjoaa kuitenkin mahdollisuuden miettiä tätä kehitystä konkreettisemmin. Minkä tahansa genren kuvaaminen edellyttääkin paitsi muodollisten seikkojen tavoittamista, myös sen pohtimista, millä tavalla erilaiset muodolliset seikat kytkeytyvät niihin sosiaalisiin toimijoihin, joiden välille genre yhteisyyttä ehdottaa ja asettaa.

Artikkeli jakautuu neljään jaksoon. 1) Ensin pyrin lyhyesti määrittämään sen, mitä *arkijärjellä* jutussa tarkoitetaan. 2) Sen jälkeen yhdistän arkijärjen aineiston *erittelyn menetelmään*. 3) Tällä ajatusvälineellä *kuvaan* sitten läpikäymäni *aineiston*. 4) Lopuksi *havainnollistan* kuvausta erittelemällä joitakin esimerkkijuttuja aineiston eri vaiheista.

Arkijärki: epäsystemaattista erehtymättömyyttä

Aristoteleelle (1989) arkijärki (käytännöllinen järki) tarkoitti ihmisille ominaista 'kuudetta' aistia (sense), joka nivoo yhteen muiden aistien havainnot ja antoi ihmiselle mahdollisuuden sovittautua yhteiseen (common) maailmaan. Terveellä ja hyveellisellä ihmisellä tämä "sielun silmä" mahdollisti käytännön tilanteissa sellaisen toiminnan, että ihmiselle jäi mahdollisuus mietiskelyyn ja viisauden tavoitteluun. 'Alunperin' siis arkijärjen käsitteellä on yhtäältä

kytkentä aistimellisuuteen. Tämän kytkennän käännös suomeksi usein hukkaa. Meillä *common sense* kääntyy milloin 'arkijärjeksi', milloin 'terveeksi' tai 'käytännölliseksi' järjeksi ja milloin 'talonpoikaisjärjeksi' mutta yhtä kaikki aina *järjeksi*. Tässä klassisessa mielessä arkijärjen käsitettä käytti mm. Hannah Arendt (1958, 274, 283), joka murehtii sen katoamista modernista elämästä. Toisaalta jo Aristoteles tekee erottelun yksittäistapauksia ja toimintaa koskevan arkijärjen ja yleisemmästä tieteellisen viisauden välillä. Ilman käytännöllistä järjettä ihmisen tieteellinen ajattelukin oli kuitenkin tuomittu epäonnistuneeksi.

Arkijärjen ja enemmän tai vähemmän institutionalisoituneiden erityisten tieto- ja uskomusjärjestelmien eroa käytettiin uuden ajan alusta alkaen usein retorisena välineenä. Yhteistä 1500-luvun uskonpuhdistajille ja 1800-luvun poliittisille radikaaleille oli vetoaminen siihen, että jotkut kirkon uskomukset tai yhteiskunnallisen hyvinvoinnin jakautuminen olivat 'terveen' järjen ja kohtuullisuuden vastaisia. (Hartley 1994, 49) Vakavasti tällaisen retoriikan otti 1700-luvun skottilainen *common sense*-filosofian koulukunta, etenkin Thomas Reid, joka asettui puolustamaan 'terveen järjen' viisautta spekulatiivisina pitämiensä filosofien absurdeilta väittämiltä. Reid piti arkijärjettä rationaalista toimintaa analyttisesti edeltävänä tasona. Arkijärjen uskomukset olivat universaaleja, yli aikojen, kulttuurien ja kansallisuuksien ulottuvia perustotuuksia, jotka 'valaisivat itse itseään' (Kelley 1973, 44). Siinä missä Reidin aikalainen David Hume korosti tapojen ja tottumusten kautta käytännöllisessä elämässä syntyvien uskomusten voimaa, Reidille arkijärjen totuudet olivat osa annettua ihmisluontoa (ks. esim. Koivisto 1993).

Tieteiden kehitys, löytöretket, teollistuminen jne. — tapojen ja tottumusten muutokset — muuttivat perusteellisesti länsimaisen ihmisen kokemuksen elämästä. Viimeistään se pudotti Reidin ideoilta niiden pohjan pois. Yhä uudet erikoistuneet instituutiot ja tietojärjestelmät syntyivät selittämään ja muuttamaan todellisuutta. Ei siis ihme, että vuosikymmenien yhdysvaltalainen pragmatismi joutui virittämään arkijärjen käsitteen kokonaan uudelleen, enemmän Humen hengessä. Charles Peircen luonnehtimalle 'kriittisen arkijärjen koulukunnalle' (esim. 1966, 180-223) arkijärki tiivistyi 'ajattelun yleisissä kategorioissa', joiden avulla kokemuksesta tehtiin ymmärrettävää. Nämä kategoriat puolestaan olivat elimellisesti kytköksissä historialliseen tilanteeseen, yhteisön tapoihin ja tottumuksiin. Arkijärjettä, 'ajattelun äidinkieltä' (James 1907/1978, 84), olikin pragmatistien mukaan paitsi kunnioitettava, myös epäiltävä. Sen tapa jäsentää todellisuutta saattaisi olla yhteisölle myös vahingoksi.

Antonio Gramsci tunnisti vielä pragmatistejakin herkemmin sekä arkijärjen ristiriitaisen luonteen että sen yhteiskunnallisen merkityksen. Paitsi historiallinen tilanne, ihmisen 'terveeseen järkeen' löi leimansa hänen sosiaalinen asemansa. Lopputulos ei kuitenkaan ollut mikään yksinkertainen ja koherentti arkijärjen systeemi, joka jotenkin vastaisi ihmisen yhteiskunnallista asemaa, vaan 'katkonainen' ja ristiriitainen kokoelma aineksia, 'lopputulos historiallisesta prosessista, joka oli painanut heihin lukemattoman määrän jälkiä, jättämättä jälkeensä sisällysluetteloa'. (Gramsci 1971, 324) Gramscille arkijärki onkin epäsystemaattinen uskomusten ja perustotuusien kokoelma, jonka kautta kytkeydymme eri aikojen ja eri tahojen ideologioihin. Arkijärki on tavallaan se kosketuspinta, jonka kautta erilaiset institutionaaliset todellisuuden jäsentämisen tavat saavat meistä otteen. Minkä tahansa hegemonista valtaa tavoittelevan tietojärjestelmän on hänen mukaansa lähdeittävä liikkeelle käytännön uskomuksista ja ajatuksista, jotka ovat käytännön elämän tasolla uskottavia, sen täytyy siis tavallaan nöyryä arkipäiväisten totuuksien edessä. 'Käytännöllisen filosofian' piti

olla vallitsevan arkijärjen kritiikkiä, joka perustaa kykynsä puhutella ihmisiä juuri tuolle samaiselle arkijärjelle. (Gramsci 1971, 330)

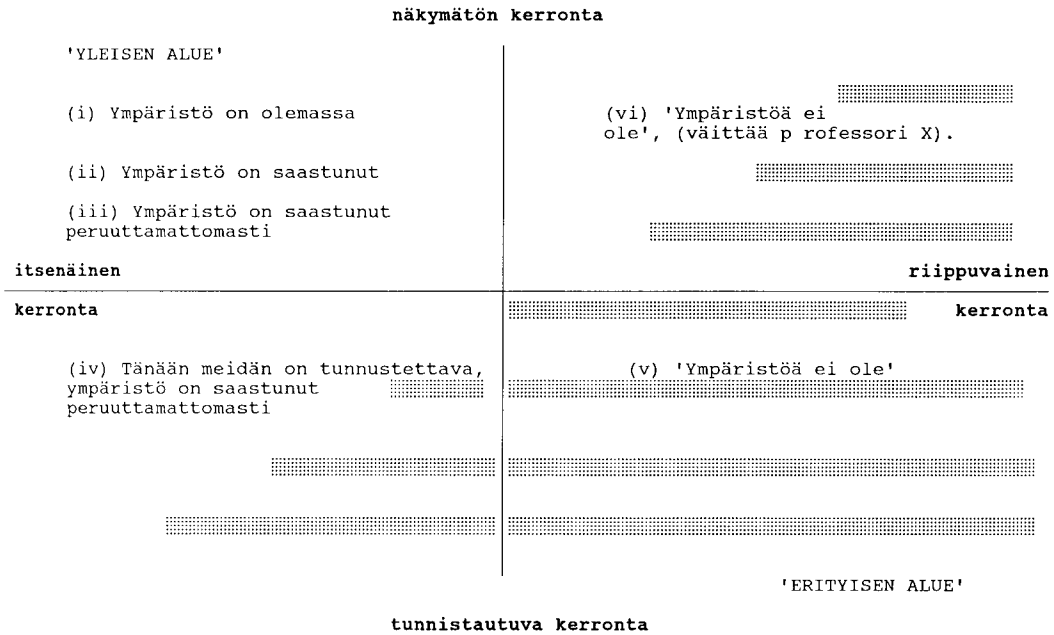
Arkijärjen idealla voikin käydä käsiksi siihen tilannesidonnaiseen käytännön viisauteen, jonka jokainen diskurssi joutuu puhuttelu yrityksissään kohtaamaan. Erityisten diskurssien ja arkijärjen kohtaamisessa on kuitenkin kyse kahden eriluontoisen järjestelmän törmäämisestä. Siinä missä enemmän tai vähemmän institutionaaliset diskurssit pyrkivät esittämään omat ajatuksensa ja teesinsä *järjestelmällisessä* ja kurinalaisessa, *yleisessä* muodossa, arkijärki on, kuten Clifford Geertz (1986, 73-93) asian ilmaisee, 'häpeämättömän ja anteeksipyytelemättömän' epäsystemaattista. Se on tiedon laji, jota ei voi esittää oppijärjestelmänä, systemaattisena ja yleisenä kuvauksena. Arkijärki tiivistyy sananparsiin ja sutkautuksiin, jotka pätevät tietyissä tilanteissa, mutta eivät niiden ulkopuolella. Se tekee itsensä tiettäväksi parhaiten silloin, kun sitä vastaan rikotaan. Tämän arkijärjen ennakoimattomuuden ja sellaisenaan systematisointia vastustavan luonteen painottaminen on nähdäkseni seikka, joka tekee käsitteestä journalismin tutkimuksessa hedelmällisen.

Lähden siitä, että saavuttaakseen jonkinlaisen kosketuspinnan ihmisten kanssa, minä tahansa diskurssin on pyrittävä kunnioittamaan arkijärjen tasoa — tai ainakin luotava uskottava vaikutelma, että se tekee niin. Tässä mielessä erilaiset diskurssit ovat uusintamisessaan riippuvaisia arkijärjen tuomiosta. Tätä kautta syntyy puhuttelusuhde, jonka kautta esimerkiksi journalismi ja sen välttämät diskurssit saavat mahdollisuuden puhutella meitä, pyrkiä työstämään kokemuksiamme, yleistämään niitä, kytkemään niitä osaksi muita ajatuksia jne. — viime kädessä siis myös työstämään oman toimintansa edellytyksiä, meidän arkijärkeämme. Nykyisen uutisjournalismin tekee erityisen kiinnostavaksi se, että sen rooli näyttäisi usein olevan muiden diskurssien ja arkijärjen ennakoimattoman kohtaamisen järjesteleminen.

Journalistisen kerronta ja arkijärki: eräs operationalisaatio

Tartun arkijärjen ja journalismin suhteeseen kaventamalla näkökulmani aluksi hyvin muodolliseksi. Jäsennän journalismin ja arkijärjen välistä suhdetta journalistisen kerronnan luokitteluun kehitellyllä 'voimakentällä', jossa kenttää virittävät ulottuvuudet koskevat 1) journalistisen tekstin kertovan äänen tunnistautuvuutta ja 2) sen itsenäisyyttä (ks. lähemmin Kunelius 1992, 1994a). Näiden kahden ulottuvuuden yhdistelmänä tekstin kertova ääni pyrkii sijoittamaan itsensä suhteessa 1) yleisöön (tunnistautuvuus) ja 2) siihen, mitä se kuvaa (itsenäisyys). Se, millainen ääni voi sanoa mitäkin, auttaa valaisemaan arkijärjen roolia journalistisessa viestinnässä. Havainnollistan kerronnan ja arkijärjen välistä kytkentää lyhyesti seuraavaan kuvioon kirjattujen tekaistujen esimerkkilauseiden avulla.

Esimerkkilause (i) — "Ympäristö on olemassa" — havainnollistaa itsenäisen, tietävän ja näkymättömän kerronnan lajia. Tämänkaltaisella äänellä esitetään sellaista, joka ei riipu esittäjästään. Tämä 'tosiasioiden itsensä' puhe nojaa vahvasti arkijärkeen. Niin kauan kuin tällainen ääni pysyttelee väitteinensä sisällöllisesti arkijärjen puitteissa, se voi olettaa pysyvänsä 'näkymättömänä'. Mutta oitis, kun tällaisella äänellä aletaan esittää hiukan vähemmän yleisesti hyväksytyjä lauseita, herää myös kysymys sen kertovasta tahosta. Niinpä vaikka esimerkkilause (ii) — "Ympäristö on saastunut" — vielä menisikin arkijärjen puitteissa, alkaa (iii) — "Ympäristö on saastunut peruuttamattomasti" — jo useimmiten erotel-

Kuva 1. Journalismin kertovan äänen ja arkijärjen kytkentä — esimerkki.

la yleisön joukosta joitakin, joille lause ei enää mene sellaisenaan läpi. Herää kysymys, kuka puhuu, kenen mukaan saastuminen on 'peruuttamattomasti' — ts. *missä tilanteessa* tällainen lausuma on esitettävissä. Kysymys kertovan äänen luokittelusta ei siis ole puhtaasti muodollinen kysymys. Joillekin meistä lause (iii) on jo 'näkyvämpää' kerrontaa kuin lause (i), toisille ei. Vastaanoton (ja analyysin) näkökulmasta kertova ääni onkin viime kädessä lukijan konstruoima taho (vrt. esim. Kress 1993). Niinpä vaikka muodollisesti lause "Ympäristöä ei ole", olisikin itsenäistä ja näkymätöntä kerrontaa, sen useimmiten arkijärjestä kohtaama vastarinta estäisi sen esittämisen 'yleisen merkityksen' väitteiden alueella. Arkijärjen vastaisetkin väitteet ovat toki journalismissa esitettävissä, mutta niiden esittämisen kerronnallinen muoto on toinen. Niinpä lause (vi) on nykyään tuiki mahdollinen (tarvitaan vain hiukan tavallista postmodernimpi professori).

Kerronnan kentän, arkijärjen ja esimerkkilauseiden suhdetta miettiessä ei voi välttyä havaitsemasta sitä, että esimerkkilauseiden arkijärjisyttä tai sen vastaisuutta näyttää itse asiassa ohjaavan — kuvaavaa kyllä — tietynlainen, kohtuullisen systemaattinen 'ympäristödiskurssi'. Näin on yhtäältä siksi, että ympäristöä koskeva arkijärjemme on viime vuosikymmenet ollut jatkuvan hegemonisen kamppailun kohteena. Ympäristöä koskevat väitteet

asettuvat siksi arvioitavaksi paitsi suhteessa arkijärkeen myös sitä muokanneeseen ympäristödiskurssiin: ympäristöä koskevat uskomuksemme ovat pikäلتi muun kuin käytännöllisen kokemuksen tuottamia, tekisi mieli sanoa niiden olevan journalistisesti tuotetun kokemuksen tulosta. Toisaalta esimerkkilauseiden arvioiminen suhteessa puhtaammin arkijärkeen, sikäli kuin sellainen teoreettinen mahdollisuus olisi olemassa, edellyttäisi niiden esittämisen *tilanteen* määrittelyä. Journalistisessa kontekstissa, jota esimerkit yrittävät havainnollistaa, pelissä on paljon diskursiivista systemaattisuutta, joka osaltaan tekee mahdolliseksi kuvion esittämisen.

Edellisestä voi seurata ainakin kaksi 'menetelmällistä' ajatusta arkijärjen ja journalismin välisten suhteiden tutkimukseen. Voisimme pyrkiä etsimään niitä instansseja ja diskursseja, jotka hallitsevat journalistisen viestinnän arkijärjellistä ydintä, asioita, joista kerrotaan kerronnan voimakentän vasemman ylänurkan esittämin keinoin. Tässä mielessä journalismi on paradigmaattinen hegemoninen koneisto: se nojaa arkijärkeen ja työstää sitä edelleen, se myös tarjoaa muille insituutioille ja niiden diskursseille mahdollisuuden ja vaihtelevat kanavat yrittää työstää yleisön arkijärkeä. Tämän kerronnan ydinalueen tarkastelu merkitsisi yritystä tavoittaa uutisten ehdottaman arkijärjen kulloistakin sisältöä.

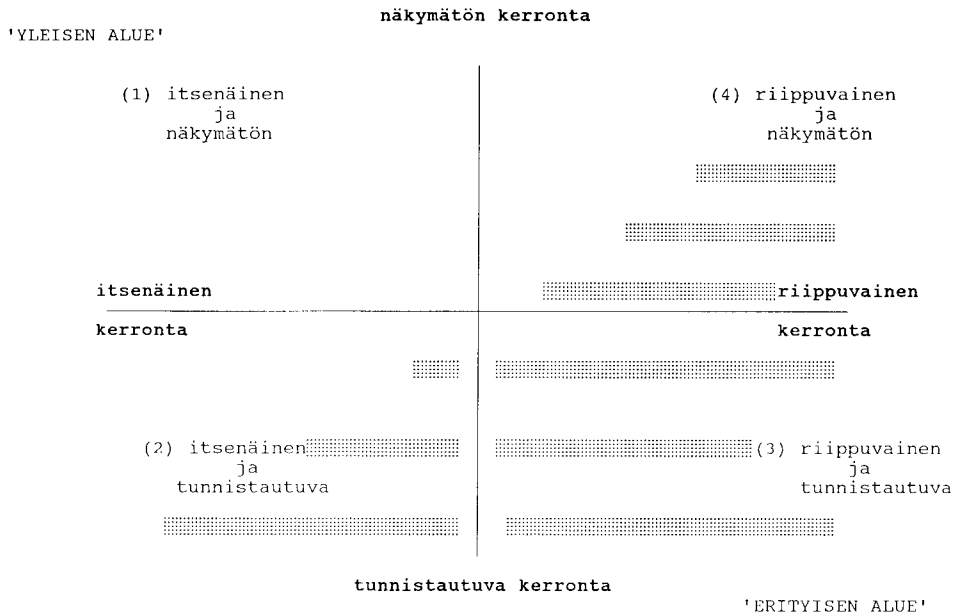
Vaikka esimerkkilauseet antavatkin ymmärtää, että tällainen suhteellisen selkeä hegemoninen ymmärrys ympäristön tilasta olisi olemassa, tällainen tutkimuksen viritys johtaa kuitenkin ongelmiin. Uutisten 'omalle' äänelle on näet vaikea löytää systemaattista sisältöä. Paremmiin arkijärjen *tilannesidonnaista* luonnetta huomioivaan pohdiskeluun pääsee nähdäkseen käsiksi eräänlaista kiertotietä. Seuraavassa analyysissa lähdenkin siitä, että pyrin ensin määrittelemään sen, millaisia *kerronnallisia liikkeitä* uutisen ääni jutussa tekee. Näiden liikkeiden avulla yritän tavoittaa sitä, millaisen tekstuaalisen *tilanteen* uutinen rakentaa yhtäällä olevien erityisten diskursseiden ja niitä edustavien toimijoiden sekä toisaalla olevien lukijoiden ja heidän asetelmaan tuomansa arkijärjen välille. Uutisgenren kulloinkin vallitseva tapa määrittellä kerronnallisin liikkein tämä tekstuaalinen asetelma on yritys sovittaa institutionaalisia diskursseja ja arkijärkeä yhteyteen toisiinsa, yritys saada ne muodostamaan yhteiskuntaa.

Kerronnalliset muodot: uutismuodon yleiskehitys aineistossa

Kävin koko Suhosen aineiston läpi luokittelemalla juttujen kerrontaa kerronnan voimakentän pohjalta rakennetulla mallilla. Luokittelin jutut niiden *hallitseva kerronnallisen liikkeen* perusteella sen mukaan, millaisilla kertovan äänen siirtymillä uutinen kulloinkin järjesteli esittämänsä materiaalin. Periaatteessa kerronnan voimakenttä ja sen neljä äärimmäistä kerronnan muotoa (ks. kuvio 2.) mahdollistavat 12 erilaista liikettä (sikäli kuin hallitsevaa liikettä pyritään luokitteluun vain kahden äärimuodon välillä). Uutisjournalismin esitystapojen kurinalaisuutta kuvaa se, että lopulta viisi luokkaa tarjosi jo melko toimivan apparaatin, jolla kuvata aineistoa. Näistä viidestä variantistakin kolme koskee yhden kerronnallisen liikkeen eri alalajeja.

(1): *tosiasioiden puhetta*

Yksikertaisin uutiskerronnan malli on tietysti juttu, jossa kertova ääni pysyttelee jatkuvasti yhdenlaisena. Juttuja, joissa uutisen 'oma' ääni pysyttelee jatkuvasti tietävänä ja näkymättömänä, löytyi läpi aineiston. Tämä 'tosiasioiden puhe' ei tietenkään tarkoita, etteikö uutisen

Kuva 2. Kerronnan ääritapaukset, joiden välisten liikkeiden avulla aineistoa luokittelevat hallitsevat kerronnalliset liikkeet on määritetty.

'oman' äänen takana luuraisi jokin instituutio ja sen diskurssi — jossain määrin näin on asian laita aina. Kerronnan liikkeet pyrkivät kuitenkin kuvaamaan sitä, millaisen asetelman *teksti luo*. Näissä jutuissa kerronta kuvaa kohdettaan ja sen toimintaa objektina. Kohde ei pääse ääneen edes epäsuorasti.

(1)→S(4): *sulautuva referointi*

Tällainen juttu alkaa näkymättömällä ja tietävällä kerronnalla, mutta siirtyy pian enemmän tai vähemmän selkeästi (4)-muotoon, referoimaan tai toistamaan jonkun muun puheita ja siten näkymättömäksi ja riippuvaiseksi. Uutinen siis ikäänkuin avaa foorumin joidenkin tahojen puheelle, mutta esitysteknisesti ero uutisen 'oman' referoivan äänen ja referoidun äänen välillä jää epäselväksi.

(1)→E(4): *erotteleva referaatti*

Erotteleva referaatti muistuttaa edellistä luokkaa, mutta erona on se, 'vieraan puheen' erottaminen jutusta on muodollisesti entistä selkeämpää. Silti juttuja luonnehtii yksi siirtymä yhtä vierasta instanssia kohti. Foorumi on edelleen auki, mutta nyt selvemmin uutisen 'omasta' äänestä erillään oleville äänille, jotka kuitenkin pitkälti hallitsevat omaa puhettaan,

esimerkiksi sen asioiden esitysjärjestykseen liittyviä ratkaisuja.

(1)→E(4): *professionaali uutismuoto*

Nykypäivän lukijan silmin professionaaliksi uutismuodoksi voinee nimittää juttuja, joita luonnehtii jatkuva liike kerronnallisten tilanteiden (1) ja (4) välillä. Kyse on jutuista, joissa näkymätön ja tietävä 'tosiasioita' lausuva ääni kehystää jatkuvasti (4)-muotoa ja siten muistuttaa jälkimmäisen erityisyydestä.

(1)→P(4): *professionaali performatiivinen muoto*

Vuodesta 1970 lähtien luokittelin jutut myös sen mukaan, miten esityksen osien riippuvuus 'erityisen' puheen luonteesta ilmaistiin. Tässä muodossa lähteitä ei ainoastaan tuoda selkeästi esiin ja erotella uutisen 'omasta' äänestä, vaan myös 'vieraan puheen' esityksellisiä piirteitä korostetaan, se pääsee puhumaan suoraan, omalla äänellään.

(1)→(2): *näkyvä me-retoriikka*

Varsinkin aineiston alkupäästä voi löytää juttuja, joiden hallitseva kerronnallinen liike kulkee 'tosiasioiden toteamisesta' niin merkityksen näkyvään arvottamiseen. Olen luokitellut tähän luokaan kuitenkin vain sellaiset jutut, joissa tunnistautuvaksi käyvä ääni myös esittää itsenäistä tietävyyttä suhteessa jutun sisältöön ja joissa siirtymä on hallitseva tapa jäsentää jutun materiaalia.

Näiden viiden luokan avulla aineistosta voi piirtää yleiskuvan (Taulukko 1.), jota hallitsee liike kahden kerronnallisen äärimuodon välillä. Uutisjournalismi näyttää puhuvan lukijoilleen lähinnä kahdessa äänilajissa: yhtäältä tosiasioita todeten (arkijärkeä määritellen ja siihen nojaten) ja toisaalta enemmän tai vähemmän 'erityisiä' ääniä siteeraten. Tässä ei ole mitään yllättävää. Kiinnostavaa sen sijaan on se, että liike ja erottelut näiden elementtien välillä muuttuvat aineiston kuvaamana aikana melkoisesti.

Olennisimmat muutokset koskevat kahta seikkaa. Ensinnä, uutisen 'oman' äänen ja sen esille nostamien 'vieraiden' äänten välinen erottelu käy yhä selvemmäksi. Siinä, missä 1950-luvun uutinen ei vielä tunne tarvetta erottaa 'omaa' puhettaan lähteiden sanomasta, 1980-luvun uutinen jo oikeastaan perustuu kokonaan tälle — muuten teksti ei sanan nykymerkityksessä olisi uutinen. 1950-luvun jutuissa lukija kohtaa usein tekstin, jolla näyttää olevan yksi jutun sisällöistä puhuva ääni. Aineiston loppupäässä lukija taas kohtaa jutun, jossa on kahdenlaisia ääniä, joista yksi lausuu tosiasioita ja toinen kommentoi tai havainnollistaa näitä tosiasioita. Uutiskerronta on ilmestynyt ääni, joka *kussakin jutussa* nostaa esiin joi-takin arkijärjen puitteissa hyväksyttäviä tosiasioita. Näitä tosiasioita puolestaan erityisten tietojärjestelmien tai diskurssien edustajat käyvät selittämään, asettamaan osiksi suurempaa kokonaisuutta, lainalaisuuksia tms. Uutisjournalismin ammatillistumisen myötä uutisen 'omasta' äänestä tulee taho, joka ehdottaa, mitkä arkijärjen ristiriitaisista ja vaihtelevista ennakkouskomuksista käyvät juuri nyt käsillä olevan asian tai tapahtuman ymmärtämiseen. Uutisen 'oman' äänen funktio on siis kirjoittaa uutiseen näkyviin sitä, mitä arkijärki asiasta sanoo, tarjota kytkentää esiintyvien diskurssien ja lukijoiden arkijärjen välille. Aineiston alkupäässä asiat ovat tässä mielessä toisin. Siellä juttujen äänten eriytymättömät tehtävät näyttävät luovan asetelmaa, jossa arkijärjen tuominen asetelmaan jää enemmänkin lukijan tehtäväksi. Tämä ei tietenkään tarkoita, etteikö nykyinen uutistenlukija toisi lukemiseen omaa arkijärkeään, mutta näyttää siltä, että asetelma on nykyään monin verroin monimutkaisempi kuin ennen. Vertaus ehkä havainnollistaa asiaa: 1950-luvun lukija tuntee usein istuvan jonkin erityistä diskurssia edustavan esitelmöitsijän yleisönä, jonka arkisista koke-

	(1)	(1)->S(4)	(1)->E(4)	(1)<->E(4)/P(4)	(1)->(2)	muu	yhteensä
1956-9	10	13	-	- (E / P)	3	3	29
1960	10	4	-	-	-	1	15
1961	9	1	1		-	-	11
1962	13	5	1	1	-	-	20
1963	12	5	1	2	-	-	20
1964	11	3	4	1	-	1	18
1965	9	8	2	15	-	2	36
1966	24	-	4	12	-	2	42
1967	13	1	7	18	-	-	39
1968	15	-	10	16	-	-	41
1969	23	-	6	35	-	1	65
1970	12	-	4	44 (15 / 29)	-	1	61
1971	22	-	2	53 (23 / 30)	-	-	77
1972	27	-	-	53 (27 / 26)	-	1	81
1973	15	-	5	40 (19 / 21)	-	-	60
1974	17	-	-	40 (22 / 18)	-	-	57
1975	25	-	-	34 (7 / 27)	-	2	61
1976	19	-	-	30 (21 / 9)	-	2	51
1977	17	-	-	22 (8 / 14)	-	5	44
1978	16	-	-	38 (19 / 19)	-	1	55
1979	24	-	-	47 (20 / 27)	-	-	71
1980	31	-	-	54 (16 / 38)	-	-	85
1981	19	-	-	33 (9 / 24)	-	1	53
1982	20	-	-	57 (24 / 33)	-	3	80
1983	17	-	-	41 (17 / 24)	-	4	62
1984	27	-	-	50 (23 / 27)	-	1	88
1985	23	-	-	36 (28 / 18)	-	5	74
1986	17	-	-	42 (14 / 28)	-	7	66
1987	25	-	-	39 (24 / 15)	-	3	67
1988	30	-	-	56 (25 / 31)	-	2	88
1989	32	-	-	85 (33 / 52)	-	5	112

Taulukko 1. Aineiston luokittelu juttujen hallitsevan kerronnallisen liikkeen perusteella. Luokittelua ja sen ongelmia on havainnollistettu esimerkkituissa. Vuodesta 1970 lähtien otos on puolet pienempi kuin sitä ennen. Siksi juttujen määrällisen kehityksen kuvaamiseksi luvut vuoden 1970 jälkeen pitäisi kertoa kahdella.

muksista tuo diskurssi yrittää löytää kaikupohjaa. Nykyään lukija katselee, kuinka esitelmöitsijä silloin tällöin nousee kommentoimaan epämääräisestä äänilähteestä tulevia väitteitä, joiden väitetään tulevan yleisön joukosta, ja joiden siten myös väitetään edustavan heidän 'terveen' järjensä suhdetta kulloiseenkin asiaan.

Toinen aineiston yleiskuvauksesta poimisen arvoinen piirre on uutisen 'oman' äänen — tosiasioiden näkymättömän ja tietävän puheen — merkityksen kasvu uutisjournalismis- sa ylipäätään. Näet vaikka 'vieraan puheen' rooli yhtäältä näyttää korostuvan, kun se yhä performatiivisemmin ja yhä enemmän omaa erityisyytään ilmentäen pääsee puhumaan

omalla äänellään, se toisaalta joutuu tekemään sen uutisen 'oman' äänen *jatkuvan* kehystävän vaikutuksen alaisena. Siinä, missä 1950- ja vielä 1960-luvun alussakin uutisen 'omalle' äänelle riitti se, että se sai otsikon ja ehkä jutun alkukappaleen avulla avata pelin ja ehkä nostaa esiin lähteiden puheen keskeiset piirteet, nykyuutisessa tällainen tietävä ja näkymätön ääni on läsnä jatkuvasti. Tällaisen välittävän äänen jatkuvan läsnäolon kehkeytyminen tuskin ainakaan lisää periaatteellista mahdollisuutta (ks. esim. Ridell 1994, 117) että lähteet puhuttelisivat suoraan lukijoita. Sikäli kuin tässä kuvattu historiallinen muutos kuvaa osaltaan myös uutisten lukemisen konvetioiden mukautumista genren kehitykseen, näyttää siltä, että kytkentä erityisten diskurssien ja lukijoiden arkijärjen välillä on muuttunut ammatillisen uutisjournalismin välittämäksi ja ainakin sen sääntelyehdotusten muokkaamaksi.

Mitä tulee erityisesti ympäristöjournalismiin, aineiston määrällisestä kehityksestä voi nähdä yleisemmän 'ympäristödiskurssin' kehittymisen vuosien 1969 ja 1970 aikana, jolloin kirjoittelun määrä käytännössä kaksinkertaistuu (vrt. Suhonen 1994, 85). Muodollisia huomioita voi yrittää yhdistää myös siihen, *ketkä* kulloinkin 'vierasta puhetta' uutisissa tuottavat. Suhosen (emt., 108-115) erittelyssä aineiston alkupäässä ympäristökirjoittelun keskeisinä toimijoina esiintyivät tieteen ja tutkimuksen edustajat, 1970-luvulla viranomaiset, etenkin valtiovallan edustajat, ajavat pysyvästi tutkijoiden ohi. Vaikka viranomaiset hallitsevatkin toimijoina ympäristökirjoittelua tämän jälkeen koko ajan, etenkin 1970-luvun lopulta alkaen yhä uudet tahot aktivoituvat ympäristön tilaa koskevissa määrittelykamppailuissa. Tiedemiesten merkitys toimijoina kasvaa uudelleen 1980-luvun lopulla, ympäristönsuojelijoiden ja aktivistien esiintymisen huiput osuvat 1980-luvun alkuun ja sen loppupuoleen. 1980-luvulla myös teollisuuden toimijoiden aktiivisuus lisääntyy. Nämä paineet selittävät osaltaan myös aineiston muodollisten piirteiden kehitystä. Kun 1950-luvun tiedemiesten uskottavuus vaihtuu 1970-luvun viranomaisten toiminnan jäsentämiin juttuihin, etäännyttyä myös uutisen 'oma' ääni lähteistään. 1980-lukua kohti tultaessa erilaisten intressien ja toimijoiden määrän kasvun voi ajatella herkistävän uutisjournalismia erottelemaan yhä performatiivisemmin erilaisia ympäristöuutisten toimijoita.

Havainnollistan seuraavaksi aineistoa ja analyysissa sovelletun menetelmän ongelmia joillakin esimerkkijutuilla. Ne on poimittu kolmelta eri aikakaudelta, joiden avulla aineistoa voi karkeasti jäsentää. 1) Noin vuosien 1956-1966 välillä voi piirtää kuvan uutismuodon kannalta keskeisen kehityksen alkamisesta, 2) 1970-luvun uutisissa keskeisen viranomaisdiskurssin suhteen olennainen kysymys on, missä määrin se onnistuu hallitsemaan uutisten tapaa kuvata asioita ja 3) noin 1970-luvun lopulta alkaen ympäristöä koskevien merkityskamppailujen kiihtyessä voi uutisen oman äänen roolissa havaita ratkaisuyrityksiä eri suunnista tulevien paineiden purkamiseksi.

1956-1966: uutisrealismia synnyttämässä

Ensimmäiset esimerkkini sijoittuvat aineiston kymmenen alkuvuoden ajalle. Jakso merkitsee uutisen 'oman' äänen ja sen välittämän 'vieraan puheen' erottautumistekniikoiden kehitystä, joita havainnollistaa esimerkkien 1a (HS 7.4.1956) ja 1b (HS 6.8.1996) keskinäinen vertailu. Molemmat käsittelevät ilman radioaktiivisuutta, joka on yksi etenkin 1950-luvun yleisimpiä ympäristöteemoja (Suhonen 1994, 94). Tiivistetysti molempien juttujen sanoma on sama: radioaktiivisuuden kohoamista on havaittu, mutta hätää tai vaaraa ei ole.

Radioaktiivisuutta talven lumisateissa

Blokemiallisessa tutkimuslailloksessa on Iliri Jorma K. Miettinen johdolla viime syksyä lähtien tutkittu maahan sätäneen lumen radioaktiivisuutta, jota on havaittu esiintyvän jatkuvasti. Ilmiö johtuu eri puolilla maapalloa suoritetuista atomi- ja vety-pommitähtäyksistä. (1)

Aiheitäkin tutkimukseen on saatu muualla, mm. Japanissa, suoritettuja vastaavankaltaisia havaintoja, joihin on todettu sateveden

viime aikoina olleen huomattavan radioaktiivista. Tutkimuksessa vähennetään ilman normaali radioaktiivisuus, joka Suomessa käytetyllä Geiger-laskijalla mitattuna on >20 countia (= iskua) minuutissa, jolloin jäljelle jäävä count-määrä ilmaisee lumen radioaktiivisuuden. (2)

Runsaaimmin radioaktiivisuutta havaittiin 2. 12. 55 saaneen sadeveden tutkimuksessa, jolloin määrä oli parati 282 count/min. 31. 1. mitattiin 25 countia ja 27. 2. 50 countia. Näissä tapauksissa lienee kysymys aivan askettain suoritetusta säilytyksestä. Jatkuvasti on lumen radioaktiivisuus ollut vähintään 2-3 countia, ja viime aikoina on määrässä ollut jälleen havaittavassa nousua, mm. 3. 4. mitattiin 11 countia. (3)

Se määrä radioaktiivisuutta, mikä meillä on esiintynyt ei ole terveydelle vaarallista. Lisäksi aktiivisuus puolittuu nopeasti — mm. joulukuussa mitattu 282 countia oli jo kunden vuorokauden kuluessa vädäntynyt puoleen —, joten säteily hälbttii lyhyessä ajassa. Seniin eräät geneetikot ovat väittäneet, että radioaktiivisuus aiheuttaa ihmisikunnassa epäedullisten perinnötekijöiden lisääntymistä, mutta tämä ongelma on toistaiseksi ratkaisematta. (4)

Radioaktiivisuus ei ole vaarallista kaloissamme

Kalojen radioaktiivisuuspitoisuus on karussa vesissämme jopa sata kertaa suurempi kuin hyvävärintoissa järvisämme tal esim. Keski-Euroopassa, ilmenee Helsingin yliopiston Radiokemian laitoksen tekemistä tutkimuksista. (1)

Tutkimuksien tarkoituksena on ollut selvittää atomipommikokeiden levittämän radioaktiivisen saasteen kulkeutumista järvisä vettä kaloihin. Havaittu radioaktiivisuus on kuitenkin niin vähäistä, ettei se ole millään tavalla vaarallista, kertoi professori Jorma Miettinen. (2)

Tutkimuksissa on ilmennyt, että jos järvi on karu ja siinä on vähän kaliumia, niin koko eliöstö kerää erittäin tehokkaasti radioaktiivista saastetta. Korkeimmat radioaktiivisuudet on havaittu ahvenessa, hauussa ja muissa petokaloissa. Kovimmallakaan ahvenen syönnillä ei kuitenkaan voi saada sellaista säteilyannosta, että siitä olisi vaara. (3)

Tämänlaatuiset tutkimukset ovat välttämättömiä atomivoimalaitosten aiheuttamien ympäristövaikutusten ennalla arvioimiseen, sanoi professori Miettinen. (4)

Esimerkki 1a (HS 7.4.1956) ja 1b (HS 6.8.1966)

Esimerkki 1a:n (HS. 7.4.1956) hallitsevan kerronnallisen liikkeen luokittelu tuottaa heti alkuun kiinnostavia ongelmia. Mahdollisia tulkintoja on ainakin kaksi. Yhtäältä voi ajatella, että jutun otsikko, ingressi ja kaksi sitä seuraavaa kappaletta ovat uutisen 'oman' äänen itsenäistä ja näkymätöntä kerrontaa ja että viimeisessä kappaleessa ääni muuttuu jonkin verran tunnistautuvammaksi, mutta pysyttelee kuitenkin itsenäisesti tietävänä. Juttua luonnehtisi muoto (1)→(2), liike tosiasioiden toteamisesta (tutkimuksen tulokset) niiden arvottamiseen ("Se määrä radioaktiivisuutta, joka miellä on esiintynyt ei ole terveydelle vaarallista"). Juttua voi kuitenkin ajatella myös aivan toisen kerronnallisen liikkeen jäsentämäksi. Tällöin otsikko ja ingressi olisivat edelleen itsenäistä ja näkymätöntä kerrontaa, mutta koko loppujuttu olisi lähteen puheen uskollista toistamista. Näin jutun muotoa kuvaisi siirtymä (1)→S(4), jossa uutisen 'oma' ääni ensin kuvaisi lyhyesti aiheen ja antaisi sen jälkeen avaa-mansa foorumin 'vieraan puheen' käyttöön. Tätä foorumia Jorma K. Miettinen sitten käyttäisi paitsi tutkimuksen tulosten ja tekotavan esittelyyn, myös sen tulosten arvioimiseen.

Esimerkki 1b (HS 6.8.1966) on asiasisällöltään hyvin samanlainen kuin 1a, mutta sen esittämisen muoto on toisenlainen. Juttu alkaa itsenäisellä ja suhteellisen näkymättömällä äänellä, joka toteaa tehdyn tutkimuksen tuloksista tiiviisti niiden tuloksen: radioaktiivisuutta on joidenkin järkevien kaloissa sata kertaa tavallista enemmän. (Uutisjournalismin aktiivisuuden kehitystä kuvaa se, että myös kymmenen vuotta aiemmin kirjoitetussa jutussa löytyi sata kertaa 'normaalia' korkeampia tuloksia, mutta tätä havainnollistavaa laskutoimitusta uutisessa silloin tehti). Toisessa kappaleessa uutisen 'oma' ääni avaa foorumin Jorma K. Miettiselle, mutta tällä kertaa uutinen selvästi sanoo, että tämä on Miettisen sanomaa. Kolmas kappale palaa jälleen siteeraamaan 'tutkimuksia' ja niissä ilmenneitä tuloksia.

Siinä esitetään myös tuloksia arvioiva toetus: "Kovimmallakaan ahvenen syönnillä ei kuitenkaan voi saada sellaista säteilyannosta, että siitä olisi vaaraa". Viimeinen kappale antaa jälleen suunvuoron Miettiselle.

Siinä, missä esimerkki 1a rakentuu yhden kerronnallisen siirtymän varaan, esimerkki 1b nojaa liikkeeseen 'tutkimuksessa ilmenneiden' tosiasioiden ja niitä kommentoivan tai edelleen selittävän 'vieraan puheen' välillä. Esimerkissä 1b onkin jo idullaan sellainen 'uutisrealismi', jossa itsenäinen ja näkymätön ääni asettaa tosiasioita esiintyvien toimijoiden kommentoitavaksi. Muutos 1a:sta 1b:hen kuvaa uutisjournalismin nykyisten professionaalisten kerronnallisten ideaalien vähittäistä kiteytymistä. Vuoden 1966 esimerkissä uutisen 'oma' ääni ja 'vieras puhe' ovat selvemmin erillään. Molemmilla on jutun kerronnassa tehtävänsä. Vuoden 1956 juttu taas on — nykynäkökulmasta — anteeksiantamattoman suhruista työtä.

Tässä kehityksessä uutisen oma ääni nousee puhumaan 'meistä' ja jättää vähin erin 'ne' (toimijat) lukijan tarkastelun kohteeksi. 1956-luvun paternalistinen (juttua hallitsee joko uutisen 'oman' äänen 'opetus' tai lähteen auktoriteetti) muoto on muuttunut ainakin lähteesiin nähden etäisyyttä implikoivaksi. 1960-luvun esimerkin tavan viitata 'meihin' puhuesaan kaloistamme, vesistämmä jne. olen tulkinnut niin laimeaksi tunnistautumisen aseteeksi, että se ei oikeuta puhumista tunnistautuvasta ja tietävästä kerronnasta [muodosta (2)]. Pikemminkin tätä puhetta 'meistä' voisi aineiston perusteella pitää eräänä välivaiheena siinä prosessissa, jossa uutisen 'oma' ääni alkaa erottautua selvemmin organisoimaan itsensä ja lukijan välisen yhteisön välistä viestintää tekstissä. Myöhemmin tämä näkyvä viittaus 'meihin' katoaa, mutta yhteys ja uutisen 'oman' äänen ja tekstissä oletetun lukijan välillä säilyy.

Kuva vuoden 1956 uutiskonventioiden epäselvyydestä perustuu nykypäivän geneeristen konventioiden kouliman lukijan tulkinnalle. Mutta entä jos esimerkin 1a luonne ei olekaan jomman kumman [(1)→S(4) vs. (1)→(2)] tulkinnan tuottamisessa? Entä jos sen olenaisiin piire onkin juuri tuo *häilyvyys ja epämääräisyys*. Näin jutun kerronnallinen muoto jäsentäisikin jatkuvasti avoimen tilanteen, jossa lukijan pitäisi kysyä 'kenen puhetta mikäkin osa on'? Tästä näkökulmasta katsottuna vuoden 1956 virittää tulkinnanvaraisen ja erilaisia vaihtoehtoja sallivan (jos ei suorastaan ehdottavan) viestinnällisen tilanteen. Vuoden 1966 juttu puolestaan määrittää tilanteensa paljon yksioikoisemmin. Sen alun heikon 'me'-retoriikan voisi tulkita juuri merkiksi siitä, miten teksti pyrkii priorisoimaan yhden viestinnällisen tilanteen, uutisen 'oman' äänen ja lukijan suhteen. Tämän yhden tekstin mahdollistaman tekstuaalisen siteen nostaminen yhä keskeisemmäksi kytkee tarkastelun myös arkijärkeen. Juuri uutisen 'omasta' äänestä tulee vähä vähältä se, joka ehdottaa erityisten tietojär-

jestelmän (tässä Miettinen ja tiede) sanomisten tulkintaa lukijoiden kannalta. Vielä 1960-luvulla näyttäisi, että uutisen 'oma' ääni etsii tätä yhteistä maaperää lukijoidensa kanssa vetoamalla melkein kansalliseen yhteisyyteen, 'kaloihimme' ja 'järviimme'. Vuoden 1956 lausuma "Se määrä radioaktiivisuutta, mikä meillä on esiintynyt, ei ole terveydelle vaarallista", on *jonkin* tahon (joko tunnistautuvan ja tietävän (2) tai näkymättömän ja riippuvaisen (4) äänen) puhetta lukijalle. Vuonna 1966 lausuma "Kovimmallakaan ahvenen syönnillä ei kuitenkaan voi saada sellaista säteilyannosta, että siitä olisi vaaraa", on uutisen 'oman' äänen — tietävän ja ja ainakin melkein näkymättömän äänen puhetta, saman äänen, jolla on oma 'intiimi' 'me'-yhteytensä lukijaan. Kärjistäen siis: siinä, missä vuoden 1956 juttu antaa mahdollisuuden kysyä 'kenen' puhetta lausuma ja sen ehdottama arkijärjen 'sisältö' on, vuoden 1966 juttu rakentaa uutisen omalle äänelle sellaista asemaa, josta se voi määrittää paitsi jutun muotoa, myös sen sisällöllisiä arvioinnin kriteerejä.

1966-1975: näkymättömän järjestyksen aikaa

Toinen esimerkkini havainnollistaa jaksoa, joka alkaa 1960-luvun loppupuoliskolla, jolloin keskustelu ympäristön tilasta kiihtyy julkisuudessa. Keskustelua käyvät aluksi lähinnä luonnonsuojelijat ja teollisuuden edustajat, mutta viimeistään 1970-luvun puolelle tultaessa asetelmassa on yhä enemmän suojelijoiden ja viranomaisten välisen yhteenoton piirteitä.

Esimerkki 2 (HS 10.7.1971) on tälle ajalle tyypillinen uutinen. Keskeisessä roolissa ovat viranomaiset (lääkintöhallitus), joiden toimintaa juttu selostaa ja pyrkii myös asettamaan arvioitavaksi. Tyypillistä on myös se, että jutun kertova ääni, uutisen 'oma' ääni on hyvin näkymätön — vaikutelma on lähestulkoon poissaoleva. Lähemmällä tarkastelulla jutusta paljastuu kuitenkin rakenne, jonka kautta uutisen 'oman' äänen roolia voi lähestyä.

Jutun kerronnallisten liikkeiden karkea kulku on seuraava. Otsikko on näkymätöntä ja itsenäistä kerrontaa [(1)]; kappaleet 1-19, 21-23 ja 25 ovat pääosin riippuvaista ja näkymätöntä kerrontaa [(1)↔E(4)], ja jutun lopulla kappaleissa 20, 22, 24 ja 26 uutinen käyttää lisäksi performatiivisia keinoja tämän riippuvaisuuden korostamiseksi [(1)↔P(4)]. Mitä pidemmälle juttu etenee, sitä selkeämmäksi ero jutun 'oman' äänen ja sen esille tuoman 'vieraan puheen' välillä tulee. Otsikon (1)-muodosta, näkymättömästä tietävydestä, siirrytään jatkuvasti voimakentässä (Kuvio 2.) kohti oikeata ylänurkkaa, kohti yhä 'erityisempiä' ääniä, joiden kuvaamisessa ei enää riitä epäsuora referointi, vaan esille pitää nostaa myös niiden esityksellinen luonne. Tämän voi tulkita niin, että samalla kuljetaan yhä kauemmas uutisen 'oman' äänen määrittelemästä arkijärjen ytimestä. Niinpä vaikka juttu näennäisesti paneekin vain erilaiset instanssit esittämään asioita, sen kerronnasta käsin voitaisiin lukea esiin järjestys, jota se näille puhevuoroille ehdottaa. Lääkintöhallituksen virallinen kirjelmä näyttäisi näin tulkiten pääsevän kaikkein 'lähimmäs' uutisen ydintä. Mitä enemmän puhuja kyseenalaistaa lääkintöhallituksen näkökulman, sitä 'erityisempänä' häntä kuvataan. Tämä olisi kouriintuntuva esimerkki uutisen ja virallisten tahojen symbioosista, 'ensisijaisten määrittelijöiden' vallasta (ks. Hall et al 1978, Bennet 1990, Miller 1993, Reese et al 1994) Jutun kerronnan virittämä tilanne asettaisi siis 'virallisen' totuuden keskiöön ja sitä haastavat äänet marginaaliin.

Esimerkin 2 monimutkaista suhdetta arkijärkeen kuvaa se, että samat tekniikat, joilla edellä kuvattu järjestys tuotetaan, avaavat mahdollisuuden myös toisenlaiselle järjestyksel-

Lääkintöhallitus pudotti kalojen elohopearajaa

Ihmisravinnoksi käytettävän kalan metyylielohopeapitoisuuden ylärajaksi suosittelee ääkinthallitus yhtä milligrammaa kiloa kohden. Maassa valmistettavien ja maahan tuotavien kalasäilykkeiden elohopeapitoisuus ei saisi lääkitöhallituksen mukaan ylittää puolta milligrammaa kilossa. (1)

Lääkintöhallitus lähetti perjantaina lääninhallituksille asiaa käsittelevän kirjeen. Siinä suositeltu vartalliseksi katsottu kalan elohopearaja on laskeutunut luonnoksen kahdesta milligrammasta yhteen kiloa kohti. (2)

Normaalisti kalaa syöville väestölle ei kalassa esiintyvä metyylielohopea lääkitöhallituksen mukaan muodosta terveydellistä vaaraa. Päin vastoin lääkitöhallituksen mielestä kalaa käyttävä terveydellisenä ravintoineena on syytä pyrkiä lisäämään. (3)

Koska eri lähteistä peräisin olevaa metyylielohopeaa kuitenkin joutuu kalaan, on lääkitöhallituksen mukaan mielekkäästä rajoittaa ravinnon elohopeapitoisuus siten, että väestön terveydelle mahdolliset haitat estetään. (4)

Lääkitöhallitus ilmoittaa kirjessään, että kalastajien kohteistuneissa tutkimuksissa ei ole todettu metyylielohopean aiheuttaneen sairautteen viittaavia oireita. (5)

Metyylielohopeaa sisältävän kalan on voitu todeta lisääneen vain niiden henkilöiden veren ja hiusten elohopeapitoisuuksia, jotka ovat jatkuvasti syöneet tällaista kalaa runsaasti. Oireita elohopean aiheuttamista sairauksista ei heilläkään ole todettu, sanotaan lääkitöhallituksen kirjelmässä. (6)

Tutkimusten mukaan selvästi kohonneita elohopeapitoisuuksia on todettu haussa, ahvenessa ja maiteessa, joka on pyydetty Pyhtään-Kotkan, Porin tai Oulun edustan rannikkovesialueilta. Joistakin osis-

ta Kymiöjen ja Kokemäenjoen vesistöjä on myös tavattu elohopeapitoisia kaloja. (7)

Suurissa kaloissa elohopeapitoisuus on yleensä korkeampi kuin pienissä. Elohopeaa on särkikalossa yleensä vähemmän kuin muissa kaloissa. Silakassa, muikussa ja siivassa ei joitakin poikkeuksia lukuunottamatta ole lainkaan tavattu kohonneita elohopeapitoisuuksia, sanotaan lääkitöhallituksen kirjelmässä. (8)

Lääkitöhallitus katsoo suoritetun tutkimuksen perusteella, että kerran tai tilapäisesti kaksi kertaa viikossa voi syödä kalaa, jonka elohopeapitoisuus on puolesta milligrammasta yhteen kilossa. Kalasäilykkeiden ja -valmisteliden elohopeapitoisuus ei saisi ylittää puolta milligrammaa kilossa. (9)

Kalastusta ei lääkitöhallituksen mielestä saisi harjoittaa Kymiöjen Tammijärvessä ja rannikkovesialueilla: Ahvenkoskenlahti-Ahvenkoskenelkä-Svartfjärden. (10)

Elohopeatutkimukset suoritetun valtioneuvoston määräämissä elintarviketutkimuslaitoksissa ja lääkitöhallituksen hyväksymissä tutkimuslaitoksissa, sanotaan lääkitöhallituksen kirjelmässä lääninhallituksille. (11)

Toimenpide ennalta ehkäisevä

Lääkitöhallitus ei suositteluseen lähde siitä pohjalta, että metyylielohopea on aiheuttanut sairauksia vaan toimenpide on ennalta ehkäisevä. Kysymys on kansanterveydestä, sanoi yllääkäri Olavi Elo lääkitöhallituksesta. (12)

Terveydenhoitautakunnat velvoitetaan ottamaan näytteitä kaloista ja pitämään huolta siitä, että rajaja ylittävää kaloja ei esiinny. Varsinaisia terveystarkastuksia ei ole tarkoitus tehdä, mutta jos jollakin henkilöllä havaitaan hiuksissa tai muuten runsaasti elohopeaa, tehdään tarkastuksia laajemmin, sanoi yllääkäri Elo. (13)

Lääkitöhallitus ei ole katsonut asiakseen antaa mitään suosituksia

kalastajille tarkoitettui korvauksista. Myös kalavesien omistajien korvauksista on Elon mukaan sovittava ammattijärjestöjen, ministeriöiden ja muiden asianomaisien kanssa. (14)

Suosituksen sijaan selvät määräykset

Kauppa- ja teollisuusministeriössä on kahdenlaista ilmaa: toisten mielestä elohopeapitoisuuksien ylärajassa pitäisi pysyä suosituslinjalla, toista taas pitäisi olla selvät määräykset, sanoi ministeriön elintarviketoimiston tarkastaja Kaatos Länsi-syrjä. (15)

Tarkastaja Länsi-syrjän mielestä lääkitöhallitus olisi voinut vähentää kalojen elohopeapitoisuuden ylärajaa ja tehdä asiasta estyneen kauppa- ja teollisuusministeriölle saadaksesen asiasta lain voiman. Tähän ei ole nähtävästi katsottu olevan syytä mennä, sanoi Länsi-syrjä. (16)

Kalojen elohopeapitoisuuksia ei tunni voida tutkia muualla kuin Helsingissä. Tutkimuksia suorittavat valtion teknillinen tutkimuslaitos ja yliopiston eläinlääketieteen laitos. Pistokotutkimuksilla on selvitetty eri vesistöjen elohopeapitoisuuksia, sanoi elintarviketurvakeskuksen Toimi Hämmäläinen. (17)

Ruotsissa ihmisravinnoksi käytettävien kalojen elohopeapitoisuuden ylärajaa on yksi milligramma kiloa kohti. Sieltä on kantautunut tietoja, että rajaa pyrittäisiin alentamaan 0,5 milligrammaan, joka on ylärajana Yhdysvalloissa ja Kanadassa, sanoi Hämmäläinen. (18)

Asiantuntijat vaatineet ehdontonta kieltoa

Dosentti Pekka Nuorteva piti lääkitöhallituksen antamaa suositusjärjestelmää täysin riittämättömänä. Se poikkeaa myös paljon muiden maiden suhtautumisesta elohopeakysymykseen. Ennenmistä asiantuntijoista piti elustavan luonnoksen lausuntokierroksen aikana minimivaatimuksena ehdontonta kieltoa elohopean kohdalla. (19)

"Minä luulen, että tämä siirtyneen aikaisemmasta suosituksista kahdesta milligrammasta nykyiseen suositukseseen yhteen milligrammaan johtuu siitä, että lääkitöhallituksen edustajat eivät olisi kehdanneet sanoa ulkoisilla meillä turvarajana olevaa kaksi milligrammaa", sanoi Nuorteva. (20)

Nuortevan mukaan Ruotsin turvarajaa pidetään varsin korkeana. Se on eräänlainen kompromissi, jossa kalastuksen jatkuminen suuressa osassa maata pidettiin tärkeänä, että kompromissin ratkaisuun mentiin. Elohopeajoista tiedettiin aiheutuvan kansalle pieniä haittoja, mutta kalat olisivat etuja pidettiin painavammaksi, sanoi Nuorteva. (21)

Metyylielohopean haittavaikutukset eivät ole näkyviä, mutta voivat ajan mittaan aiheuttaa vaurioita ihmisen elimiin, vapinaa ym. vaurioita sikaisemmin, mainitsi dosentti Nuorteva. (22)

Lääkitöhallituksen suosittu kalan käytön lisäämiseksi voida puolustella, jos vain puhdasta kalaa syödään. Elohopeaisia kaloja maassamme noin 10 prosenttia. Kaupassa eivät eri alueilta tulleet kalat kuitenkaan pysy erillään, sanoi Nuorteva. (23)

Pekka Nuorteva ei usko terveydenhoitautakuntien mahdollisuuksia valvoa elohopeapitoisuuksia. "Jos ne panevat kunnat ilmoitustalulle lapun, ei sillä ole kaan lue. On todettu, että tällaisten uutisten jälkeen ihmiset ehkä okeime viikkoa syömättä kalaa mutta sitten asia jo unohtuu", arveli Nuorteva. (24)

Dosentti Nuorteva pitää tällä kompromissina, kun ei enää voida tekemättä mitään. (25)

"Koira on haudattuna siinä, lääkitöhallitus antaa tällaisen 'isällisen' julistuksen, ei kalasta le jouduta maksamaan korvauksia Jos asialla olisi lain voima, kalastajilla oikeus korvauksia Lääkitöhallituksella näyttää meitenkin olevan kovin lämpimät teet teollisuuteen", sanoi dosentti Nuorteva. (26)

Esimerkki 2. (HS 10.7.1971)

le. Luodakseen dosentti Nuortevan esitykselle 'virallisen' järjestöksen edellyttämän rakkikoiran roolin, uutinen välittää hänen puhettaan muista poikkeavista. Tämä 'virallinen' puheen tekniikka tarjoaa Nuortevalle mahdollisuuden artikuloita toisenlaista arkijärkää. Ja uutisen esitykseensä konstruoima Nuorteva tarttuu tilaisuuteen. Hän selittää lääkitöhallituksen toimia sillä, että nämä eivät 'kehdanneet' olla laskematta pitoisuusrajoja edes vähän: todellinen syy ei siis ole huoli kansan terveydestä, vaan omien kasvojen menetyksen pelko

(ulkomailla). Nuorteva puhuu viranomaisista 'niinä', antaen ymmärtää että kyseessä on tavalliselle ihmiselle aivan vieras ja kehnosti 'isällisyyttä' tavoitteleva taho. Ja viimein Nuorteva — arkijärjelle tyypilliseen tapaan — tiivistää asian sanaparrella: koko jutussa on 'koira hau-dattuna' ja viranomaisten ja teollisuuden suhteet ovat muutenkin 'kovin lämpimät'. Vetoamalla lukijoiden arkijärjen sellaisiin osiin, joita uutisen 'oma' ääni ei aktulaisoi, hän pyrkii näin kääntämään koko järjestyksen pääläelleen, määrittämään tilanteen ja toimijoiden motiivit uudelleen.

Kiinnostavaa kyllä, vaikka uutisen 'oman' äänen voi ajatella olevan useimmiten liitos-sa suurten ja virallisten 'ensisijaisten määrittelijöiden' kanssa, Nuortevan tapa leimata viranomaiset 'niiksi' onnistuu tavallaan hyödyntämään sitä esityksellistä peruseroa, jolla uutisjournalismi työstää itsensä yleisön edustajaksi. Hänen puheensa 'niistä' voi ajatella saavan siis lisäpotkua siitä, että uutisen 'oma' äänikin erottautuu aina lähteistään, 'niistä' — jotka usein ovat juuri viranomaisia. Yhtäältä siis näyttää, että syntynyt anonyymi uutisen 'oma' ääni on itse asiassa jonkinlainen Troijan puuhevonen, jolla erilaisten yhteiskunnallisten, val-lakkaiden toimijoiden diskurssin aineksia tuotetaan osaksi lukijoiden arkijärkeä. Tämä on uutisen ideologisen roolin ydintä. Mutta toisaalta vaikuttaa myös siltä, että tämän arkijär-keen johtavan kanavan avaamiseksi ja sen ylläpitämiseksi vallakkaat lähteet joutuvat alistumaan siihen, että ne kuvataan 'niiksi'.

1975- : kahdella pallilla?

1970-luvun loppuun mennessä uutiskerronta on nykypoäivän lukijan silmin monin tavoin 'valmista'. Uutisen 'oman' äänen näkymätön ja itsenäinen kerronta asettaa kulloisessakin jutussa niitä lukijoille ehdotettuja perustosioita, joiden pohjalta toimijoiden arviointi lähtee lii-keelle. 1970-luvun loppu merkitsee kuitenkin ympäristöä koskevan julkisen merkityskampp-pallilun kiristymistä. Jo esimerkissä 2 nähty viranomaisten haastaminen saa yhä uusia muotoja, pelkkien puheiden lisäksi myös uutisia 'varten' sovitetulla kansalaistoiminalla, vii-meistään Kojjärveltä alkaen. Tämä merkityskamppailu heijastuu monella tavalla uutisen kerronnan tavassa asettaa itsensä, lähteiden ja lukijoiden välistä kohtaamista. Tarkastelen tässä yhtä kiinnostavaa piirrettä, ironiaa.

Osa uutisjutuista 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa hyödyntää hyvin selkeää ironiaa. Näyttää siltä, että ensin sen kohteita ovat lähinnä viranomaiset, mutta myöhemmin myös muut toimijat, luonnonsuojelijat mukaanlukien. Seuraavat katkelmat havainnollistavat tällaista selkeää ironista kerrontaa.

Saatuana ojituksesta kaksi kielteistä lausuntoa maa- ja metsätalousministeriö päät-ti, että mitään esteitä ojitukselle ei ole.

Ministeriö katsoo "hankkimansa selvityksen perusteella", että ojitussuunnitelma voi-daan toteuttaa metsänparannusvaroilla, mikäli hanke täyttää metsänparannuslain edellytykset. (HS 11.7.1976)

Sisäministeriön pelastusosaston mukaan ei ole varmuutta, kannattaako PCB:tä si-sältävät laitteet tai niiden väliaineet vaihtaa. Jätteiden varastointi ja hävitys ovat "polttava kansainvälinen ongelma, joka on ratkaistava lähiaikoina". (HS 2.11.1983)

Molemmissa katkelmissa uutisen 'oma' ääni venyyttää hetkellisesti oman riippuvaisuutensa äärimmilleen. Uutinen antaa lähteidensä selittää muodollisen korrektisti sen, mitä ne halua-

Höyrysuihkut viivyttivät Olkiluodon käynnistämistä

Oikkuileva venttiili, josta pihisi radioaktiivista höyryä, hidasti Olkiluodon ydinvoimalan käynnistämistä pari vuorokautta. Olkiluodon ensimmäinen yksikkö kytkeytyi irti valtakunnan verkosta viime keskiviikkona ja täyteen tehoon sähköntuotanto on tarkoitus saada tiistaiamuun mennessä. (1)

Alkuperäistä syytä, joka katkaisi laitoksen sähköntuotannon, ei ole saatu selville. Arvelun mukaan itse reaktorilaitoksessa ei olisi ollut vikaa, vaan otaksutaan että laitoksen herkäät laitteet ovat reagoineet ulkoisessa sähköverkossa tapahtuneeseen häiriöön. (2)

Kun laitos oli pois verkosta, ryhdyttiin tavanomaisiin korjaustöihin, jotka saatiin valmiiksi jo perjantaina. Yksi korjauksista kuitenkin epäonnistui, ja päähöyryputkiston lämmitysventtiilin pohjajäivisteestä alkoi vuotaa höyryä. (3)

Vika korjattiin ja laitos tuotti sunnuntaiamuna jo hetken sähköä verkkoon. Sen jälkeen havaittiin, että korjatusta venttiilistä toisesta päästä vuotaa höyryä. Laitos saatiin kytkettyä uudelleen verkkoon sunnuntai-ilta. (4)

"Kaikki käynnistykset ovat

tällaisia — ei tässä mitään epätavallista ollut", sanoo voimalan käyttöömistön päällikkö Jaakko Toppila. Hänen mukaansa pieniä höyrysuihkuja venttiileistä tulee aika ajoin, eivätkä ne ole vaarallisia. (5)

Myös säteilyturvallisuusryhmän päällikkö Seppo Väisänen säteilyturvallisuuslaitokselta vahvistaa, etteivät tällaiset vuodot missään tapauksessa ole vakavia. "Päin vastoin on hyvin normaalia, että joku venttiili silloin tällöin vuotaa." (6)

Hänen mukaansa radioaktiivisuuden määrä tällaisissa tapauksissa on niin pieni, etteivät edes mittarit ilmoita siitä. (7)

Esimerkki 3. (HS 6.11.1979)

vat, mutta samalla se ikäänkuin vinkkaa silmää ja sanoo (lukijalleen) suupielestään: "Nämähän tiedetään!". Näin syntyy kytkentä toisenlaiseen arkijärkeen (kirjaimellisen ja korrek-tin ehdotuksen lisäksi). Uutisen oma ääni — olkoonkin että tavallaan äänettömästi — ryhtyy itse (ei siis enää muita siteeraten, kuten esimerkissä 2) artikuloimaan viranomaisten tilanteenmäärittelyllä vaihtoehtoista arkijärkeä. Ironisten elementtien ilmestyminen aineis-toon panee miettimään vielä kerran pohtimaan myös ajan valtavirtaa ja sen uutismuotoa. Sitä varten otan esille vielä yhden uutisen (Esimerkki 3, HS 6.11.1979).

Esimerkki 3 on melko puhdasverinen kova uutinen, jossa 'fakat' (kappaleissa 1-4) esi-tetään uutisen 'omalla' äänellä ja näitä havainnollistetaan edelleen muutaman asiantuntijan tai asianosaisten kommentilla. Jutun kerronnallinen muoto on mallia (1)↔P(4), ja sen si-sällä kerronnalliset liikkeet ovat hyvin tavallisia. Jälleen kerran tulkinta uutisen ja sen artiku-loiman arkijärjen suhteesta on hankala pala. Kaksi mahdollista tulkintaa rakentuvat *auten-tisaation* ja *ironian* luennoille.

Autentisaatio viittaa uutisen 'oman' äänen ja vieraiden äänten yhteispeliin, jossa muodostuu 'perspektiivien vastaavuutta' (Pietilä 1993b, 53-56). Esimerkissä 3 jutun kärjen ja uutisen 'oman' äänen tapa määrätellä venttiilit 'oikullisiksi', tapa jolla se korostaa normaaliin toimintaan palaamista jne., luovat näkökulmaa, josta käsin katsottuna esiintyvien 'vieraiden' äänten sanat kuulostavat hyvin 'terveeltä' järjeltä. Voi kuitenkin epäillä, että jutun kärjen tosiot ovat peräisin samasta 'syytöstehtaasta' kuin kommentitkin, mutta uutisgenren ajan tavan mukaan faktat on poimittu uutisen 'omaan' ääneen. Autentisaation näkökulmasta kova uutinen onkin usein esimerkillinen hegemoninen väline: se antaa lähteiden itse määrittellä sen tilanteen, jossa niiden performanssia (selityksiä) arvioidaan. Näin onnistuu hyvin arkisesti ja pienessä mittakaavassa se, minkä Gramsci oivalsi niin kirkkaasti: hegemoniaan pyrkivä taho lähtee liikkeelle yleisön arkijärjestä (tilannekohtaisesta viisaudesta), mutta samaan aikaan muokkaa sitä.

Autentisaation tuottaminen edellyttää juuri sellaista dynaamista realistista kerrontaa, joka on tyypillistä nykyisen kaltaisille koville uutisille. Juuri tämä sama dynaamisuus avaa kuitenkin mahdollisuuden *ironiseen* luentaan, joka näyttäisi artikuloivan toisenlaista arkijärkeä. Uutisen 'oman' äänen 'pääöstä' poimia esimerkissä 3 juuri nämä tietyt pätkät vieraasta puheesta performatiivisen esityksen kohteeksi voitaisiin tulkita myös harkituksi ratkaisuksi. Tällöin on kysyttävä, mikä niiden esityksellisyydessä sitten on olennaista. Totta on, että molemmat asiaan puuttuvat kommentaattorit 'vakuuttavat', ettei ongelmia oikeastaan ollutkaan. Mutta vakuuttelu tapahtuu tavalla, jossa epä määräinen epäluottamus ydinvoimayhtiön kaltaisiin suuriin toimijoihin saa jutussa hiljaisen, mutta erotettavissa olevan äänen. Sanomalla että "ei tässä mitään epätavallista ollut" tai että "päinvastoin, on hyvin normaalia, että joku venttiili vuotaa silloin tällöin" asiantuntijat antavat kaukupohjaa arkijärjelle, joka ennen kaikkea epäilee heidän selityksiään. Ironisen tilanteesta tekee se, että vakuuttelemaan (autentisaatioefektiin) pyrkivien lähteiden omat sanat paljastavat heidän vakuuttelujensa nurinkuruuden. Ydinvoimayhtiön edustajat päätyvät itse asiassa sanomaan, että vuoto ydinvoimalassa on aivan normaalia! Jutun ironisessa luennassa he ovat tietämättömiä (Glasser & Ettema 1993, 1994) omasta nurinkuruudestaan.

Uutisgenreen näyttäisi siis kehittyneen kaksi 'etusijalle asettuvaa luentaa', joista yksi välittää uutista hallitsevien lähdeorganisaatioiden ja vallankäytön pyrkimyksiä työstää lukijoiden arkijärkeä ja toinen tarjoaa mahdollisuuksia näiden samojen toimijoiden uskottavuuden horjuttamiseen. Yksi puhuu ääneen ja julkisesti tärkeistä tapahtumista ja asioista, toisessa lukija mutisee itsekseen kriittiseltä tuntuvia itsestäänselvyyksiä tärkeiden tapahtumien toimijoista ja näiden kyvystä ymmärtää omaa asemaansa.

Kyse on kahdesta erillisestä tilanteenmäärittelystä. Toinen koskee nyt konkreettisesti esillä olevaa asiaa, sen tulkintaan ja arvioimiseen mobilisoitavaa arkijärkeä (autentisaatio). Toinen taas virittää uutisen 'oman' äänen ja lujan välille 'meidän kesken' tilanteen (ironia). Sen pohjaksi otettu arkijärkeä koskee toimijoiden yleisesti ihmisistä vieraantunutta luonnetta. Kyse ei ole niinkään tästä yksittäisestä tapauksesta, vaan siitä, että tällaisten suurten institutionaalisten ja vallakkaiden toimijoiden luonteenomaisiin piirteisiin kuuluu — ja on aina kuulunut — se, että he eivät aina näe omaa nurinkuruuttaan. Niinpä ironia ei ensisijaisesti kytke ihmisten intressejä julkisuuden kysymyksiin, vaan esittää julkisuuden jotenkin omalakisena pelinä tai näytelmänä. "(Y)leisö vain katsoo, ja todistaa itse asiassa oman itsensä tyhjäksi tekemisen loppunäytöstä", kirjoittavat Glasser ja Ettema (1994, 27). Heille ironian

ilmestyminen journalismiin on merkki postmodernista, konkreettinen tapaus 'sosiaalisen katoamisesta', jota Baudrillard on saarnannut. Uutisen ironiselta potentiaalilta näyttäisikin puuttuvan se usein perinteiseen ironiaan liitetty piirre, jonka mukaan se, joka ironisoi, olettaa ironian kohteen parantavan tapansa, kunhan ironinen tilanne hänelle paljastuu. Tällaista odotusta ei esimerkkiuutiseen oikein onnistu lukemaan. Perinteisen ironian ja uutisen ironian välinen ero näyttäisi vähän samanlaiselta kuin Jamesonin (1991, 16-17) idea parodian ja pastissin eroista: uutisten ironiassa ei relevanttia ole enää suhde kuvauksen yksittäiseen kohteeseen.

Yhteenvedoa: uutisgenre, historia, ympäristö ja arkijärki

Nykyisen uutisgenren rakentamasta näkökulmasta juttuni kuvaamassa kehityksessä on kyse genren kypsymisestä: vanhat uutiset näyttävät olevan erilaisten 'lastentautien' vaivaimia. Tekstianalyttisesti orientoituneella tutkimuksella olen kuitenkin etsinyt myös toisenlaisen tulkinnan mahdollisuutta. Menneiden konventioiden ominaisuudet voisi myös ottaa vakavasti.

1950-luvun uutisjournalismiakin voisi lähestyä tietyinä, perusteltuna ammattitaidon näytteenä. Siinä lähteiden ja uutisen 'oman' äänen rajan hämäryys jättää tekstin itse asiassa paljon 'avoimemmaksi', vaatiin vastaanottajalta pohdintaan paitsi siitä, mitä sanotaan, myös siitä, kenen kanssa hän oikein viestii. Tämän kysymyksen nykyinen professionaali uutinen tekee tavallaan turhaksi. Jos kysymys on turha, ei menetyskään ole suuri.

On kuitenkin vaikea välttyä vaikutelmalta, että 1950-luvun uutinen oli tietyllä tavalla lukijaltaan paljon enemmän vaativa teksti kuin 1980-luvun 'jälkeläisensä'. 1950-luvun jutun avoimuuden voisikin ymmärtää siten, että silloinen uutisgenre oli hyvin 'tietoinen' siitä, että se tekstinä asettui välittämiensä instanssien ja mitä erilaisimpien yhteiskunnallisten 'tilanteiden' muokkaamien ihmisten väliin. Niinpä se tavallaan tyytyi välittämään muiden puheita. Sen tekstit asettivat yhteiskuntaa tai tekivät ehdotuksen näkyvästä yhteisyydestä instanssiin ja lukijoiden välille.

1980-luvun 'kypsan' uutisgenren näyttää yhteiskunta asettuu toisin. Sen yhteisö asettuu uutisen 'oman' äänen ja lukijan välille ehdotetussa liitossa, entistä enemmän tekstissä eikä sen ulkopuolella. 1980-luvun uutisgenren ytimessä on ääni, jonka 'yleisyyttä' ja faktuaalisuutta uutisten arkisessa käyttökontekstissa on paha alkaa epäilemään.

Konventionaalissa lehdistöhistoriassa tässä läpikäydyn aineiston ajatellaan yleensä kuuluvaan samaan historialliseen kauteen. Tässä valittu näkökulma panee kuitenkin kysymään, voiko ajatella, että näin erilaisten uutismuotojen ympärille rakentuneet sanomalehdet edustavat 'samaa' historiallista periodia? Diskurssianalyttinen tai kerronnallinen näkökulma ainakin ehdottaa, että lehdistön taloudellisen perustan näkökulmasta hahmottuvan jatkuvuuden rinnalla koetaan melkoinen murros lehden ja ennen kaikkea sen ytimeen nousvan uutisen yhteiskunnallisessa ja yhteiskunnallistavassa roolissa.

Voi tietysti olla, että 1950-luvun uutisen 'avoimuus' on pääosin luettavissa 'jälki-viisaudeksi'. Todennäköiseltä tuntuukin myös selitys, että tuolloin tieteellä oli vielä paljon enemmän uskottavuutta lukijakunnan silmissä ja sen, olkoonkin että paternalistiseen, äänneen oli vielä helpompi uskoa. Mutta toimitustyön kannalta oleellista on, että tietoisesti tai ei, uutinen tässä näkyvästi sitoutui joihinkin sisältöihin. Nykyään uutisen journalistille asetta-

ma vaatimus kuuluu toisin: kaikki muut kuin journalismi itse ja sen 'oma' ääni ovat 'erityisiä' toimijoita, sellaisina heidät on kuvattava, vaikka joskus vain näennäisesti (autentisaatio). Pragmatisteista Charles Peirce kirjoitti joskus, että ihmisen on yhtä vaikea käynnistää tietoista epäilyä kuin on päättää yllättää itsensä. Ainakin itselleni edellä läpikäyty historiallinen analyysi tarjosikin tässä mielessä jokusen yllätyksen.

Tarkasteltuaan samaa kirjoittelun kautta Suhonen (1994, 179-198) päätyi pohtimaan sitä, miksi ympäristöjulkisuuden kaksi 'sykliä' vaikuttivat osin eri tavoin. Siinä missä sekä 1970-luvun että 1980-luvun kirjoittelun huiput nostivat kyllä kansalaisten huolta ympäristön tilasta, 1980-luvun kirjoittelu ei enää onnistunut lisäämään ihmisten valmiutta oma-kohtaiseen vaivannäköön ja taloudellisiin uhrauksiin. Ongelmat myös näyttävät nykyään ihmisten mielissä melko etäisiltä, ne koskevat muita maita ja muita alueita kuin omaa väli-töntä elinympäristöä. Suhonen etsii tämän trendin selitystä mm. elämän 'läpiekokolo-gisoitumisesta', siitä, että ympäristöteema läpäisee niin monen elämänalan. Samalla on-gelman kyky puhutella ihmisiä laimenee.

Kuvaamani kehitys ehdottaa myös toista selitystä. Sikäli kuin uutisjournalismi on yhteiskunnan asettamista, vuorovaikutuksen muoto, johon osallistumalla kansalaiset voivat saada kokemuksia 'yleisesti' merkittävistä asioista, 'kypsan' uutisgenren avaamat kaksi tul-kintaa (autentisaatio vs. ironia) kuvaavat niitä perustavia asenteita, joilla yhteiskunnallisiin instituutioihin ja niiden esityksiin nykyisellä tavalla asettuvassa yhteiskunnassa suhtaudu-taan.

Analysin lopputulemaa voi tulkita myös siten, että olennaisinta uutisgenren ehdotta-massa yhteiskunnallistumisessa on näiden kahden luennan pitäminen *erillään*. Ääneen tapahtuva, julkinen autentisaatio kytkee meidät yksittäisiin tapahtumiin ja yleensä vi-ranomaisten tai asiantuntijoiden pitevään toimintaan niiden puitteissa. Hiljainen, melkein äänetön, ironia (joka uusintaa yhteistä tietoaamme siitä, miten 'vieraantuneita' olemme yh-teiskunnallisista toimijoista, olivatpa nämä sitten viranomaisia, asiantuntijoita, poliitikkoja tai ympäristöaktivisteja) puolestaan antaa mahdollisuuden nauttia hetkellisestä erilaisten auk-toriteettien horjahtelusta. Molemmat asenteet ovat luvallisia kunhan pysyvät erillään. Näi-den kahden asenteen erillisuus näyttäisi sellaiselta todellisuuden kokemisen muodolta, jos-sa huoli ympäristöstä yleensä voisi elää omaa elämänsä huolettoman yksityiseen nautin-toon liittyvän elämäntavan kanssa.

Ehkä sittenkin paras arkijärjen määritelmä tarttui Clifford Geertzin matkaan vuodelta 1726 (teoksesta 'The Secret History of the University of Oxford'). Sen mukaan arkijärki on 'tavanomainen kyky pysytellä erossa suurista ristiriitaisuuksista, ilmiselvistä epäjoh-donmukaisuuksista ja paljastuneista petoksista' (Geertz 1986, 93). Uutisella näyttäisi nyky-ään olevan intiimi suhde juuri tällaiseen arkijärkeen. Sen muokkaamassa 'ajatusten äidin-kielessä' yhteiskunnallisten toimijoiden ja heidän diskurssiensa sekä lukijoiden huolten välil-le ei synny kovin tiivistä sidosta. Kun edellä kerrotun historiallisen tarinan tulokset lukee täs-sä valossa, muodolliseltakin vaikuttava tarkastelu saa niin sanoakseni 'sisältöä'.

Viite

1. Aineiston valinnasta ja sen perusteluista ks. tarkemmin Suhonen (1992; 1994, 70-80). Tähän tutkimukseen on poimittu Suhosen aineistosta kotimaan sivuilla 1956-1989 julkaistut ympäristöuutiset, siis sellaiset uutissivujen jutut, jotka eivät ole ilmentyneet minkään erityisen palstan tai toistuvan logon alla.

KIRJALLISUUS

- Aristoteles (1989) *Nikomathoksen etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Arendt, H. (1958) *The Human Condition*. Chicago & London: University of Chicago Press.
- Bennet, L.W. (1990) *Toward a Theory of Press State Relations in United States*. *Journal of Communication* 2(40) (Spring 1990).
- Ekecrantz, J. (1994) *Journalismi viestintä*. Kolme ajankuvaa. *Tiedotustutkimus* 17(1994):4.
- Glasser, T. L. & Ettema, J.S. (1993) *When the Facts Don't Speak for Themselves: A Study of the Use of Irony in Daily Journalism*. *Critical Studies in Mass Communication* 10(1993), 322-338.
- Glasser, T.L. & Ettema, J.S. (1994) *The Irony in — and of — Journalism: A Case Study in the Moral Language of Liberal Democracy*. *Journal of Communication* 44(2), 5-28.
- Gramsci, A (1971) *Selections from the Prison Notebooks*. Translated and edited by Quintin Hoare and Geoffrey Nowell-Smith. London: Lawrence and Wishart.
- Grave, S.A. (1967) *Common Sense*. Teoksessa *The Encyclopedia of Philosophy*. New York & London: Collier and MacMillan, 155-160.
- Geertz, Clifford (1986) *Local Knowledge. Further Essays in Interpretive Anthropology*. New York: Basic Books.
- Hall, Stuart, Crichtner Chas, Jefferson, Tony, Clarke, John, Roberst, Brian (1978) *Policing the Crisis: Mugging, the State and Law adn Order*. London: MacMillan.
- Hartley, J. (1994) *Common sense*. Teoksessa O'Sullivan T., Hartley, J., Saunders, D., Montgomery, M. & Fiske, J. (eds.) *Key Concepts in Communication and Cultural Studies*. Second Edition. London and New York: Routledge.
- James, W. (1978) *Pragmatism and The Meaning of Truth*. Cambridge, MA and London: Harward University Press.
- Kelley, W. G. Jr. (1973) *Thomas Reid on common sense: Meta-rational approach to truth*. *Southern Speech Communication Journal*. 39, Fall 1973, 40-54.
- Koivisto, J (1993) *David Hume: and the starry sky of Philosophy*. Teoksessa Liedman S-E. (ed.) "Deutscher Idealismus". Univeriset i Göteborg: Göteborg.
- Kress, G. (1993) *Against arbitrariness: The Social Production of the Sign as a Foundational Issue in Critical Discourse Analysis*. *Discourse and Society* 4(2), 169-92.
- Kunelius, R. (1992) *Uskottavaksi tehty teksti. Uutinen historiassa ja yhteiskunnassa*. Tiedotuspin lisen-sisaatintutkimus. Tampere.
- Kunelius, R. (1994) *Order and Interpretation. A narrative perspective on journalistic discourse*. *European Journal of Communiation*, Vol. 9(1994), 249-270.
- Miller, D. (1993) *Official sources and 'primary definition': the case of Northern Ireland*. *Media, Society and Culture*, Vol. 15 (1993), 385-406.
- Pierce, C.S. (1966) *Selected Writings (Values in the Universe of Change)*. New York: Dover Publications.
- Pietilä, V. (1993) *Ikkunako maailmaan? Uutisgenre ja uutisen todellisuusvaikutelma*. *Tiedotustutkimus* 16(1993):2, 46-58.
- Ridell, S. (1994) *Kaikki tiet vievät genreen*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 82/1994.
- Reese, S.D., Grant, A., Danelian, L.H. (1994) *The Structure of News Sources on Television: A Network Analysis of "CBS News", "Nightline", "MacNeil/Lehrer" and "This Week with David Brinkley"*. *Journal of Communication* 44(2), Spring, 84-107.
- Suhonen, P. (1992) *Environmental issues, the Finnish major press, and public opinion*. *Gazette* 51: 91-112, 1993.
- Suhonen, P. (1994) *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja jää.